

[א] **ראה** אנכי וגו' (דברים יא טו) . (א) זש"ה (ולעם) [ואל העם] הוזה תאמר כה אמר ה' הנני נותן לפניכם את דרך החיים ואת דרך המות (ימים כ"א ח) , ובתיב משכיל (לאיתן האזרחי) [לאספק] האזינה עמי תורתי (תהלים ע"א ה) , ובתיב רק השמר לך [וגו'] יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב וגו' (דברים ד טו י) , לומר לך שכל המבטל דברי תורה, כאילו כופר בהקב"ה, שלא נתן תורה אלא כדי שיהו ישראל עוסקין בה יומם ולילה, שנאמר זהנית בו יומם ולילה (ישעיה א ח) , ובתיב כי אם בתורת ה' חפצו וגו' (תהלים א ב ג) , וכל העוסק בתורה ומקימה, כאילו קיבלה מסיני, לפיכך נתיב והודעתם לבניך [וגו'] יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך (דברים ד טו י) , כשבא אסף והתחיל לומר האזינה עמי תורתי וגו' (תהלים ע"א ה) , וכן אמר שלמה ב לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו (משלי ד ט) , אמרו ישראל לאסף, וכי יש תורה אחרת שאתה אומר האזינה עמי תורת, כבר קיבלנוה מסיני, אמר להם פושעי ישראל אומרים שהנביאים והכתובים אינן תורה, ואין אנני מאמינים בהם, שנאמר ולא שמענו בקול ה' אלהינו ללכת (בתורתו) [בתורתיו] אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים (ויגאל ט י) , הרי הנביאים וכתובים תורה הם, שנא' האזינה עמי תורת: [ב] ד"א האזינה עמי תורת. (ב) זשה"כ (איש) [לב] חכם ישכיל פיהו וגו' (משלי יז כג) , כשישראל חוטאין נמנעין מכל טוב, ובשזוכין מוסיפין טובה, וכן אתה מוצא כשעשו אותו מעשה, נמנעה מהם כל טובה, שנאמר ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל וגו' (שמות לג יט) , ובשיקש משה רחמים עליהם, אמר לו הקב"ה משה לא בראתי את העולם אלא בשביל תורה, שנאמר ואשים דברי בפיך וגו' (ישעיה נא טו) , והם המירו כבודי בתבנית שור, ואתה שברית את הלוחות, והיאת העולם עומד בלא תורה, אמר לו מה אעשה, אמר לו פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים (דברים י א) , לכך כתיב (איש) [לב] חכם ישכיל פיהו וגו' (משלי יז כג) , לפיכך כשעמד אסף הזכיר למעלה נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן (תהלים עו כ"א) , ואחר כך משכיל לאסף (שם ע"א ה) :

[ג] (ד) כי יכירת ה' אלהיך את הנוים (דברים יג כט) . משל למה הדבר דומה, למלך שנמנע כרם בתוך שדהו, והיה בתוכו ארזים גדולים וקוצים, הלך המלך וקוצץ את הארזים, והניח את הקוצים, אמרו לו עבדיו אדונינו המלך הקוצים שהם אוהים

הערות ותקונים

(א) **זש"ה** : ילעם הזה, מוצא גם בגדפס: (ב) זש"ה איש חכם, וכן הוא בכ"י רומי וכ"י רח"ס, ותקנתו לב חכם: (ג) והם המירו כבודי בתבנית שור, משלשן הכבוד וימירו את כבודו בתבנית שור לוח עשן (תהלים ק"ו כ'): (ד) כי יכירת משל כו', מוצא בילקוט ראה רמז תתס"ה בשם התנחומא, ונסל בילקוט ג"כ שופטים רמז מ"א ובשעוה נרשם בילקוט שופטים "מרש" וי"ל תנחומא. והנה כאשר לפנינו כן הוא גם בכ"י רומי וכ"י רח"ס וכ"י ספרדי וכן בגדפס קאנשטאטינא ודטום וויניציא, אולם המדפיס ממאמנוה הוסיף גם מאמר גדול (כל אות ב' ד' ה' ו' ז' ח') מן ראה אנכי ויגל אונס עד סוף המאמר לכן כתיב כי יכירת ה' אלהיך, והיה לפניו כל זה בקובץ כ"י שהיה לפניו, כי כן ראינו הלוח אחריו רואי כי גם בכ"י ה' של הקספארד נמצאים המאמרים האלה רק בקטעים שם, כי בג"י אשר היה לפני המעתיק היה היו חסרים איזה דפים כמו שתרצה כי מן אות א' כשבא אסף והתחיל לומר האזינה עמי עד סוף אות ח' חסר, גם חסר כל י"א. (מן ההוספה אשר הוסיף המאמנוני המתחיל זש"ה ויגל אונס עד סוף אות ב') ומתחיל מן אות ג' זש"ה מפי ענין, וסובב הולך עד האמצע המאמר, ושלם בגמלת דבור הפלגה. ויגל חלק כלל 236 חצי עמוד א' וכל עמוד א' וז' 237 מתחיל בגמלת ומבקשים פרנסה, והוא לפנינו באות ה', מעשה באנן רמאה שהיה דר בגלגה, הלכו רבותיו לשם ומבקשים פרנסה, ואחר זה העתיק כל אות ה' ו' ז' ח' (ובגמלת אות ח' מן ירמיה הנביא לזוה ואמר ולאני אמרתי איך אשיחך עד סוף אות ח' חסר) והמאמר היה מאות ח' אשר נוסף בגדפס מאמנוה נמצא בתנחומא משפטים ס"י ו"ז ובב"ר סוף פס"ב ושמ"ר פל"ב. ואביא פה קצת סיגויים מן כ"י ה' מאקספארד באות ה', והוסיפוהו על שפתה, בכ"י על הפסל, באות ו' אם איין שוחטין חסר מלת ישראל וז"ל ישראל אם איין שוחטים, עוד שם וליהן, חסרים המלות "יגורו אותם", וגמלא לגבון בכ"י, אות ו' ומכללן ארוז, בכ"י ומכללן ארוז ומחזיר במדבר ארבעים שנה, חסרים המלות ולמה היה מחזיר במדבר ארבעים שנה וגמלא לגבון בכ"י, אם אכניסם שם, בכ"י אם אכניסם עכשיו לרשתה, שם שאינם באים בכ"י שאינם באים לארץ, שם ותקנו הכורות והעיינות ז"ל והמעיינות, ונכון הוא בכ"י, שם עד מתי זנו נכנסין, ז"ל אימתי, ונכון בכ"י. עוד שם באות ח' כי יקרא קן נפור לפניך בדרך שלח תשלח, סיים בכ"י על מנת שיקח האם והגנים יקח לו. שם ונתת איש כופר, סיים בכ"י על מנת שיתן את שקלו, שם ועשית מעקה סיים בכ"י

בבגדינו הנחת, וקיצצת את הארוים, אמר להם אם הנחת את הארוים, וקיצצת את הקוצים, במה הייתי (נזר) [נזר] את כרמי, וכן ישראל כרמו של הקב"ה, שנאמר כי כרם ה' צבאות בית ישראל (ישעיה טו), והכנים את ישראל לארץ, (ה) וקיצץ את הארוים שבה, שנאמר ואנכי השמדתי את האמורי [מפניהם אשר כגובה ארוים נבהו] (פסוק נ ט), (ו) והניח את בניהם, ואת בני בניהם, כדי שישמרו ישראל את התורה, שנאמר ואלה הגוים אשר הניח ה', (ז) לנסות במ את ישראל (שופטים ג א), (ח) וכשיעמוד הכרם על עמודו במשמרת התורה, והיו עמים משרפות סיד קוצים כפוחים וגו' (ישעיה לג יג), וכתוב כל הגוים כאין נגדו (שם מ י), (ט) ראה כמה אוכלוסין הוציא פרעה אחרי ישראל, כשראו אותם ישראל נבהלו מפניהם ואמרו מי יוכל לעמוד כנגד אלו, אמר הקב"ה חייכם (י) כל אלו אינן חשובין לפני [רק] כסוס אחד, שנאמר כי בא סוס פרעה (שמות טו יט), (יא) וכולם מתו בנשיפה אחת, שנאמר נשפת ברוחך (שם טז י), כך עתיד גוג וטגוג לבוא על ישראל, ובו יעשה הקב"ה משפטי, שנאמר ונשפתי (אותו) [אתו] בדבר ובדם וגו' (יסקאל לח כג), באותה שעה והתגדלתי והתקדשתי [ונודעתי] (יב) לעיני (עמים) [גוים] רבים וידעו כי אני ה' (שם טז כג):

[ד] (יג) עישר תעשר (דברים יד כג). וז"ל נבהל להון איש רע עין ולא ידע וגו' (משלי כג כג), רבי חנינא פתר קריא בעפרון, דאמר רבי חנינא כל שקלים האמורים בתורה סלעים, (יד) ושנבניאיים ליטרין, ושבתובים קינמירין, (טו) בר משקלי עפרון דאינון קינמירין, הדא הוא דכתיב בכסף מלא יתננה לי (דנאשית כג ט), על ידי שהכנים עין הרע בממונו של אברהם, חסרו הכתוב וי"ו: אדוני שמעני ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה הוא (שם טז טו), א"ל איבעית למיתן לי ארבע מאון קינמירין דכסף (טז) מן סחורתא (ס"א חרותא, פ"ה בערוך ובל) של ביתך, את יכול יהיב לי, על ידי שהכנים עין הרע בממונו של אברהם חסרו וי"ו, שנאמר וישקל אברהם לעפרן (שם טז טו), עפרון תניינא חסר: [ה] (יז) רבי אמי פתר קרא בשואל פרה, והיתה עינו צרה לשכור שתי פרות,

הערות ותקונים

על מנת שיעשה מעקה: (ה) וקץ את הארוים שבה, נגדפס וזכ"י ה' של אקספארד טסק, ששם הגוים העומדים בלחץ ישראל: (ו) והניח את בניהם ואת בני בניהם, זכ"י ה' של אקספארד סיס, "אלו הקוים": (ז) לנסות במ את ישראל, נגדפס וזכ"י ה' של אקספארד טסק, "הסומרים הם את דרך ה'", והוא לשון סתוב שופטים ז' כ"ב, והמוסיף הוא שמוסיף הסיום שכן שהוא פסוק אחר: (ח) וכשיעמוד הכרם על עמודו במשמרת על התורה, זכ"י ה' של אקספארד טסק כשישמרו ישראל את מצותי ככה את האור שנאמר והיו עמים וגו': (ט) ראה כמה אוכלוסין, לפני זה נוסף נגדפס, וכן אחת מלא כשיאלו ישראל ממזרים ראה מה עשה פרעה לקח שש מאות רכב בחור וגו' שלשים חים ילאו על כל אחד ואחד מישראל, ודרש ושלשים על טון ושלשים על טון ר"ל על כל אחד ואחד מישראל: (י) כל אלו אינן חשובין לפני רק כסוס אחד, נגדפס באים אחד, אולם זכ"י ה' של אקספארד נאמר ג"כ כסוס אחד, והמאמר נמלא ג"כ בליקוס ישעיה רמו ש"ס בשם התנחומא, וגם שם בני' כסוס אחד: (יא) וכלם מחו בנשיפה אחת, נגדפס בנשיפה אחת: (יב) לעיני עמים, תקנתי לעיני גוים, ומוצא לנכון זכ"י רומי וכ"י רח"ס: (יג) עשר תעשר וז"ל נבהל להון, כל המאמר הזה מוצא זכ"י רומי וזכ"י ה' של אקספארד וזכ"י ספרדי, אולם זכ"י רח"ס לא העתיק המעתיק כל המאמר הזה על עשר תעשר, ומוצא גם נגדפס, וכל המאמר נמלא בפסיקתא דרב כהנא פסקא עשר תעשר (דף ט"א) ככתוב וכלשון לא נסקד דבר. ובמדרש שמ"ר פ"א העתיק מאמר גדול ממנו את העוף הספר, גם נראה החלטה המאמר הזה בזכ"י פנ"ח ודבריו ר' הינא כל שקלים שבתורה מוצא בירושלמי קידושין פ"א ריש ה"ג, ובבבלי בכורות כ' ע"א, וב"מ פ"ז ע"א ע"ש ורות רבה פ"ז, ובפסיקתא רבתי פ"א, ובליקוס נך רמו ק"ב, וליקוס משלי רמו חתקס"ב. ובשמ"ר בסעות אמר ר' המא ל"א אמר ר' הינא: (יד) ושנבניאיים ליטרין ושבתובים קינמירין, שתי המלות האלה שמות משקלים הן בינוני וברומי, הראשונה היא *Centenarius* (ע"ין מוספי ערך לסר), והשנייה היא כמו קינמירין (*Centenarius*) וענינה מאה ליטרין: (טו) בר משקלי עפרון, בפסיקתא הגי' אמר ר' יודא בן פוי חוץ משקלי עפרון דהו קסמרים, ועיין שם בהערה ד' העיריות כי כן הוא בירושלמי קדושין שם, אבל בנבלי ז"ל שם בלי שם האומר, והכני' שם דכתיב ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר. ובפסיקתא רבתי פ"א הנוסחא, ר' אבא בר יוחנן בשר ר' יהודה בר סימון, ובזכ"י פנ"ח הנוסחא משונה קצת ובהלחנת דברים, עיין בהערה שם: (טז) מן סחורתא של ביתך, והמלות "ס"א חרותא" פ"ה בערוך ובל, הוא הוספת המעתיק. ובפסיקתא מן פחותים דניתך, והערוך ערך סעותיה הביא מן סעותיה דניתך ס"א חרותיה פ"ה ובל עיין בהערה ה' בפסיקתא שם: (יז) ר' אמי פתר קרא

(יח) שאל אתה ושכר אחת, ולא ידע כי חסר יבואנו (משלי כח כג), דכתיב (אם) בעליו אין עמו שלם שלם (שמות כג יג) :

[ז] רבי יצחק פתר קרא בזה שמלוח לישראל בריבית, והיתה עינו צרה להלוותו שלא בריבית, ולא ידע כי חסר יבואנו, דכתיב מרגה חנו בנשך ובתריבית לחונן דלים יקבצנו (משלי כח ח), אויות חונן דלים, זה עשו הרשע, וכי עשו הרשע חונן דלים, והלא עושק דלים הוא, כגון אילו (יט) אפטרופא (כ) דנפקין לקירייתא ובזוין לאריסיה, ועלון למדינתא, ואמרון כנסין מסכניא דבעינן למעבר עסרהון מצוה, (כא) [מתלא] אמרה גיורא (כב) בחזורין ומפלגא לבישיא (פי' הוונה קונה תפוחין ומחלקת לחזיון) :

[ז] (כג) רבי לוי פתר קרא בזה שאינו מוציא מעשרותיו כראוי, (כד) דאמר רבי לוי מעשה באחד שהיה מוציא מעשרותיו כראוי, והיה לו שדה אחת, והיתה עושה אלף סדות בכל שנה, והיה מוציא מסנה מאה סדות למעשרותיו, מהסותר היה מתפרנס הוא ובני ביתו, בשעת סיתתו קרא לבנו, א"ל בני תן דעתך על שדה זו, כך וכך סדות היא עושה, וכך וכך אני מוציא מעשר, וממנה הייתי מתפרנס כל ימי, שנה ראשונה ורעה אותו הבן ועשתה אלף סדות, והוציא מסנה למעשר מאה סדות, לשנה שנייה נכנס בו עין רעה, ופירתה הוא עשרה, ופירתה היא מאה, וכן [שלישית] רביעית וחמישית, עד שעמדוה על מעשרותיו, כשראו קרוביו ואוהביו לבשו לבנים ונתעטפו לבנים, נכנסו אצלו, אמר להם למה באתם לשמח על אותו איש (כה) שנדחה, אמרו לו חס ושלום לא באנו אלא לשמח עמך, לשעבר היית בעל הבית, והקב"ה כהן,

הערות ותקונים

נגדפס בעטות ר' אמר פתח קרא ז"ל ר' אמי פתר קרא, ומונא לנכון ככ"ה' של אקספארד, ומונא בילקוס משני רמו תחקס"ב בשם התנחומא, והליון תנחומא במאמר שלפניו מוסבס על זה. והמאמר הראשון הוא בתנחומא בברכות א', ומן ר' יוחנן פתר קרא בשאלא הוא מתנחומא ראה שלפניו וז"ל גם בילקוס ר' אמי פתר : (יח) שאל אחת, ר"ל והשאלה מתה וחייב כזונסין, גם בעליו אין עמו, ואם היה שוכרה היה פסור, ומשרש במדרש שמות רבה פל"ג. ועל ידי שאל שכן אלף אחת אם מתה לו נשברה הוא משלם, אם שכן ומתה אמרה תורה אם שכיר הוא כל בשכרו, היו נכסל להון איש רע עין, שהיתה עינו רעה לשטר, מתוך כך ולא ידע כי חסר יבואנו, הוא שכתב בעליו אין עמו שלם שלם ע"כ : (יט) אפטרופא, המלה יצית סקספסלס"ט פי' ממונה ופקיד (פטרופוסטס) : (כ) דנפקין לקירייתא ובזוין לאריסיה, פי' שהולכים לכפרים ותחסיס וגזוליס ובשכס אמרס הביאו לו עניים וגלכל אחס. ובשמ"ר פל"א נתקן המאמר לנ"ק וז"ל כגון הנמונים והזכסים ואפרקין שהם יוצאים לעיירות (העתיק מלת קירייתא עיירות מן קריה בשפת עברי, אולם בלשון חז"ל הורחבה כפר) וגזליין ובזוין, וכשהם חוזרים ואמרים הביאו לו עניים ונפרנסים ע"כ : (כא) מתלא אמר גיורא בחזורין ומפלגא לבישיא, ובפסיקתא מתלא אמר גיירי בחזורין ומפלגין לבישיא, ובגדפס מתלין אמר בחזורין ומפלגיה בחולין, ונוסף מן המדפס ממאכסובה, ס"א מתלא אמר גיירי בחזורין ומפלגא לבישיא. ושגגה היא בגוסחא הראשונה חסרה המלה, גיירי"ג גם ז"ל לחוליס במקום בחולין, ובגוסחא ס"א ז"ל גיירי במקום גיירי, (וכן יש לתקן בהערה י"ב בפסיקתא שם), וטובא בערוך ערך גיירי ז"ל גירס וי"ר פסוק מלא קן נחת (פ"ג), וגיירי פסקא דשטר העשר מתלא אמר גיירי בחזורין ומפלגא לבישיא, ס"א גירא, תרגום הטוף והטופת גיירי וגייריפת, א"ל, וטופת, בשכר תשוחים ומחלקתם לחוליס עכ"ל. ובערך גר ד' הביא טוסחת ס"א גירא בחזורין ומפלגא לבישיא ס"א טופא טוף אשה תרגום מלא גיירי אחת"א עכ"ל. ובמדרש שמ"ר שם הביא המשל בנ"ק מנאפת בתפוחים וחולקה לחולין, ויש להעיר שהרמ"ל בערך גיירי הפריד בשמות את הערך לשנים, ועלם ממנו שהס"א אשר הביא בערוך אחר לשון התרגום מוסב על המאמר אשר בראש הערך. ולפניו בתנחומא המלות פי' הוונה קונה כו', טוספו מלת המעתיק : (כב) בחזורין ס"א תפוחים, ועיין ב"ר פל"ג תפוחי וזכר תרגם עקלס חיוורין דלכב. וראה מה שכתבתי בפסקא שור או כסב בהערה כ"ט : (כג) ד' לוי פתר קרא מונא בילקוס חורס רמו תח"כ בשם הפסיקתא, וראשית המאמר בילקוס שם, מה כתיב למעלה"ה הוא מן הפסיקתא במאמר שלהן, והליון פסיקתא מוסב על כל הרמו גם על רמו תח"כ שלהריו, גם מונא בילקוס משני רמו תחקס"ב בשם התנחומא, ולזה המאמר כוון רש"י בפירושו משני כ"ח כ"ב : (כד) דלאר ר' לוי, עיין תוס' תענית פ' ע"א ד"ה עשר שהביאו מאמר הגדה דומה למאמר הפסיקתא והתנחומא, ובילקוס ראה שם גשמו המלות דלאר ר' לוי מעשה בחדס אחד שהיה מונא מעשרותיו כראוי, כי השמים המעתיק מן כראוי א' עד כראוי ב', ויש לתקן שם. (ובפסיקתא הגדה ס"א נדפס בעטות, ובתנחומא ובילקוס נשמעו המלות, כי מלת יתנחומא מוסב למעלה וז"ל למאמר הפסיקתא והתנחומא, וכתבתי מתחיל ובילקוס נשמעו המלות) (כה) שנדחה, הוא מלשון ומחל ידוהו (איוב יח יח), ר"ל שהעניש מן השמים, ובפסיקתא בגי' שנדחה, פי'

אבל עכשיו הקב"ה נעשה בעל הבית, ואתה כהן, (כו) לפיכך משה מזהיר את ישראל עשר תעשר:

[ח] במה בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה (הכלל לו ג), ר' חגי בשם ר' יצחק הוה מסרם קרא, עשה טוב במה בה' (כו) משל לבעל השוק שיצא לשער את המדות, ראה אותו אחד התחיל מטמין מלפניו, אמר לו מה לך למטון מלפני, שער את מדותיך ואל תתיירא, הרה הוא דכתיב במה בה' ועשה טוב. (כח) [שכן ארץ ורעה אמונה, (כט) עשה שכונה של ארץ, הוי זורע, הוי נוטע, ורעה אמונה, רעה אמונתך של אבות, (ל) דכתיב עיני (ה') בנאמני ארץ (סא ו): ר' יהושע דסבנין בשם ר' לוי אמר בזכות שני דברים ישראל (לא) מתחמאים לפני המקום, בזכות שבת, ובזכות מעשרות, בזכות שבת דכתיב אם תשיב משבת רגלך וגו' (שם טז יג), מה כתיב בתריה, או תתענג על ה' וגו' (סא טז יד), ובזכות מעשרות דכתיב ושבתה בבל הטוב (דנח טו יא), (לב) ואין מוב אלא תורה, דכתיב כי לקח טוב נתתי לכם (משלי ד ג), לפיכך משה מזהיר את ישראל עשר תעשר]:

[ט] (לג) כבר אתה' מהונך ומראשית כל תבואתך (תש"ט יט), (לד) שאם היית נאה, אל תהי פרוץ בעריות, שלא יהו הבריות אומרים איש פלוני נאה ואינו גדור מן העררה, על שם כבר אתה' מהונך: (לה) ד"א [כבר אתה' מהונך], (לו) אם היה קולך ערב, הוי פורם על שמע, ועובר לפני התיבה, על שם כבר אתה' מהונך [ממה שחנך]: (לז) [חייא בר אבא, בר אחתיה דבר קפרא, היה קולו ערב, והיה בר קפרא אומר לו, בני פרום על שמע, ועובר לפני התיבה, על שם כבר אתה' מהונך,

הערות ותקונים

פ' שלבו עליו דוי צלער ועמדת נפש מלשון על זה היה דוה לבנו (ארכה ה' יז): (כו) לפיכך משה מזהיר, לפני זה נמלא בפסיקתא אמר ר' לוי מיפתח לה שנה מן שנה, [שינה] עליו עינדא, פ' בעבור שנה בשנה מן המעשר, לכך שינה עליו הזמן ונגד צו והיה הולך וחסר, ומלא המאמר גם בנדפס, ושם במקום מי פחית צ"ל מיפתח מלה אחת, וזילקוס ראה שם אמר ר' לוי ויפתח ליה שנה מן שנה, שנה עליו עינדא, ונרסם בלדו פ' שנה עליו הזמן: (כז) משל לבעל השוק, וכן הוא בנדפס, ובפסיקתא הנידפסא הנגרינוטס, והמלה יזיח ורומית $\alpha\gamma\omicron\rho\alpha\nu\omicron\mu\omicron\varsigma$, Agoranomus, שר השוק (ומרקטוניסטר), הוא המשנה על המסקולות ולכל יתיקר השער מכל אוכל ומשק, עיין בפסיקתא שם הערה י"ט, ואין ספק שהמעתיק הראשון השמיט המלה הזוה והלוי, "בעל השוק". (כח) שכן ארץ, מכאן עד סוף אות ח' הוספתי כמו שהוא בפסיקתא וכן בתנחומא הנדפס וזכ"ל ספרדי, והמעתיק קלר ולא העתיק הסיום הזה, וליחא גם זכ"ל רומי, (זכ"ל) חסר כל המאמרים על עשר תעשר, עיין לעיל הערה י"ג, וזכ"ל ה' של אקספארד חסר כל אות י"א, מן כתיב במה בה' עד לפיכך משה מזהיר את ישראל עשר תעשר: (כט) עשה שכונה של ארץ, בנדפס שכן השכינה בלחך, ואח"כ הגי' ד"א עשה שכונה של ארץ, ולדעיו צ"ל "ס"א עשה שכונה של ארץ" והיא גירסת הפסיקתא: (ל) דכתיב עיני בנאמני ארץ, זילקוס תהלים רמז תשכ"ט בשם הפסיקתא מסיים דכתיב ויהן לו מעשר מכל: (לא) מתחמאים, עיין מה שהעירוני בפסיקתא שם הערה כ"ב: (לב) ואין טוב אלא תורה, בהערה כ"ב בפסיקתא שם כתבתי שז"ל ד"א ושמתה בכל הסוב אין טוב אלא תורה: (לג) כדא אתה' שם היית נאה, מוצא זילקוס ראה רמז תתצ"ב גם זילקוס משלי רמז תתקצ"ב בשם הפסיקתא: (לד) שאם היית נאה, דרש מהונך לשון נוי, וכן תראה בפסיקתא רבתי (ספא כה) ד"א מהונך שאם היית צעל נוי שלא תעשה אחר הכונה, אלא כד יזלך, וירא ממנו וקלסכו בניו שמתן לך, ע"כ: (לה) ד"א כדא שאם היה קולך ערב כו', דרש מהונך ממה שחנך כמו שסיים, ועיין תוס' קידושין דף ל"א ע"א בד"ה כדא שכתבו צירושלמי דרש מהונך כמו מהונך פ' ממה שחנך ע"ש. וכוונתם לירושלמי פאה פ"א ה"א, ופאה ג"כ בפסיקתא רבתי פכ"ג פרשתא רבעיתא דעשרת הדברות. ועיין בהערה כ"ז בפסיקתא שם מה שהעירוני על צעל מאור עינים: (לו) שאם היה קולך ערב פרום על שמע, בפסיקתא רבתי פכ"ה, הוספא, ד"א כדא אתה' מהונך, בקולך שאם היה קולך נאה והיית יושב ציית הכנסת, עמוד וכדא ה' בקולך כו', ומובא זילקוס מלגס רמז רכ"א בשם הפסיקתא רבתי, וכן מלאתי בשבלי הללך כ"ה ערונה הראשונה פ"ו ונדפס סוף סי' ד', ובתניא סי' ג' הביא את מאמר הפסיקתא רבתי. ועיין רש"י משלי ג' ט', שכתב מהונך מכל מה שחנך, אפילו מקול, אל תקרי מהונך אלא מהונך, המלות אל תקרי דרש"י. היא הוספה מאוחר סופר מאוחר, לכן הם מוסגרים במסגרת, או צ"ל אל תקרי מהונך אלא מחנך: (לז) חייא בר אבא, הוספתי כמו שהוא בפסיקתא ומובא זילקוס רמז תתצ"ב בשם הפסיקתא, ובנדפס זילקוס משלי רמז תתקצ"ב חסר כל המאמר הזה שהוספתי, וכן חסר זכ"ל רומי, וזה משנת המעתיק שקפן בנפשו מן ועובר לפני התיבה הראשון עד ועובר לפני התיבה השני. ובתניא הגי' חייא בן אחתו של רבי אליעזר הקפר, וזכ"ל ברמז

[יא] (מט) **והארץ** חנפה תחת יושביה (ישעיה כד ט). (ג) מראה לך קמה, (נא) ואינה מראה לך גדיש, מראה לך גדיש ואינה מראה לך גורן, מראה לך גורן ואינה

ירמיהו הנביא נבטיקא חייא בר אבא במקום חייא בר אלעזר, ועיין בסדר הדורות ערך ר' חייא בר אבא והתימא שהביא זה בשם היוחסין ונעלם ממנו כי מקור המאמר הוא בפסיקתא, וע"ש וגם בזה פ' ערך בר פסל, כי ראה לגרום בר פסל בן אחוזא של בר קפרא, ועיין תוס' תמורה י' ע"א ד"ה אחמר, ושהה מנאלי בתשטטות הגאונים שפיר תשובה סי' קע"ח ושם מובא עשרה מיני דסידידות דהוה הכיז ברו דב, ואחת מתוכן שהיה קלו ערב והיה רגיל לירד לפני התיבה, ולכיות מתורגמן לרבו ולכל מי שגריך, לקיים מה שנאמר כעבד את ה' מהקד, ונזהר ר' חייא בר אלעזר אחריו, דקאמרינן ר' חייא בר אלעזר דבר קפרא דהוה, והיה קלו ערב כשפורס שם עכו"ל, וכוונתו למאמר הפסיקתא, ואשר ואסתי אל התנחומא לפניהם ונפיתו פה בפנים: (רח"ל כבד את ה' מהקד עבוד בזהו), פי' עשה בשאר שגך מרש שלא חולל ולעשות ע"י ריש ועני, ובתנחומא הנדפס נמצא המאמר הזה ושם ממקומו, עיין בפסיקתא הערה כ"ט: (ל"ט) רוח תחית, המלות "פי' רוח רעה", הם הוספת המעתיק, ועיין ערוך ערך חזו, ובנדפס חזית בתחילת, והוא טעות, ומנאל לנכון בדפוס קאנשאטאניאל ודפוס וויניציא, ועיין בפסיקתא דרב כהנא פסקא לדפסה ובהערה ק"צ שם: (ב) תחית מסייעתי את אבא גער דך, ובכ"י רומי אמר ליה תחית מסייעתי את אבא גער דך, ובפסיקתא תחית מסייע יתי את גער דך, ובכ"י בילקוט ראובני מנאלי שם, ובפסיקתא כי ירמיהו תחית מסייע יתי את מחית לי, ובנדפס דפוס קאנשאטאניאל הנביא אל תחית מסייע יתי את אבא גער דך בדפוס וויניציא במקום תחית מסייע הרוח, והמדפיס מן מאנאבא תיקן אל תחית מסייע יתי ונחת גער דך: (מא) לא תירא, כל המאמר הזה עד והארץ תהפך ישנו במדרש משלי פ"א, והתחלת המאמר נמצא בירושלמי סאדריין פי' ה"ל: (מב) חזקיהו אמר, בירושלמי שם יהודה צי דצי חזקיהו ודצי אמרין: (מג) משפט רשעים גביהם שנים עשר חודש. עדות פרק ז' ח"י, וסיים שם שנאמר והיה מדי חדש בחדשי וע"ש בפי' הראב"ל, וכ"ל בסדר שלם רבאפ"ל: (מד) בתחלה הקב"ה מכניס בהם חיוב, עיין סכנתא בפסיקתא הערה ל"ו: (מה) בתחלה הם אומרים וה לנבוכדנא הם אומרים ווי, פי' וה vah נשון שמה, ווי vah נשון עשר, ועיין מה שבידתי בפסיקתא הערה ל"ז: (מו) ממקום שאומרים וה ווי, בנדפס בשמות ממקום שאומר ווי ווי: (מז) השלג הוא ללמוד שלהם, ובכ"י בפסיקתא ובמדרש משלי שם, ובנדפס הנביא ללמוד שלהם, ועיין ערוך ערך ללמוד מה שהביא בשם הילמדנו: (מח) ת"ל כי כל ביתה לבוש שנים, ובנדפס לבוש שנים, הכוונה שדורש שנים כמו שנים: (מט) והארץ תהפך, מובא בילקוט ישעיהו רמז רצ"ז בשם התנחומא, עיין פסיקתא רבתי פכ"ה (פי' ג') דרש ר' תנחומא באופן אחר על המקרא הזה: (נ) מראה לפני זה מנאל בפסיקתא ובנדפס אמר ר' יוחנן את סביר (בתנחומא הנדפס בשמות את כבד) ממתנא לה והיא מתנא לך: (נא) ואינה מראה לך גדיש, בנדפס הלשון משאש ויש לחקן שם כהנא:

מראה לך ערימה, למה כי עברו תורות חלפו חק (ישעיה כד ט), שעברו על שתי תורות, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, חלפו חק, חק מעשורות, הפירו ברית עולם (ס) (נב) ברית אבות, לפיכך משה מזוהר את ישראל עשר תעשר:

[יב] (נג) נצור בני [תורת] [מצות] אביך וגו' (משלי ו ט). (נד) אבות הראשונים הפרישו תרומות ומעשורות, (נה) אברהם הפריש תרומה גדולה, שנאמר הרימותי ידי אל ה' אל עליון (בראשית יב ט), ואין הרמה אלא תרומה, שנאמר והדמותם מסנו (את) תרומת ה' (נמדרג יח טו), יצחק הפריש מעשר שני, שנאמר ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא מאה שערים (בראשית כו יג), אמר ר' אבא בר כהנא והלא (נו) אין הברכה שורה, לא על המודר, ולא על השקול, ולא על המנוי, ולמה מדדן, בשביל לעשרן, הדה הוא דכתיב ויברכהו ה' (סס ט). יעקב הפריש מעשר ראשון, שנאמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך (סס נח כג); (נז) כותי אחד בא ושאל את ר' מאיר, א"ל לאו אתון אמרין דהיון יעקב אביכון קשוש הוא, דכתיב תתן אמת ליעקב וגו' (מסע ו ט), א"ל הפריש שבטו של לוי אחד מעשרה לשבטים, לא היה לו להפריש עוד משנים, א"ל את אמרת דאינון תרי עשר, ואנא אמרי דאינון ארבעה עשר, שנאמר אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי (בראשית מח ט), (נח) א"ל והא אית ליה מסייע, הוספת קמה הוספת מים, א"ל אין את מודה שהן ארבע אמהות, (נט) [יצא מהם ארבעה בכורות], ואין הבכור מתעשר, למה שהוא קודש, ואין קודש מוציא מידי קודש, א"ל טובי ואומותיך דאת בגוה, ואל תמוש תורת אמך (משלי ו ט), אומותך, הוא שאמר דוד, לעשות רצונך אלהי חפצתי וגו' (תהלים ט ט), (ס) אמר ר' אחא [בר עולא] וכי יש תורה בתוך מעיים, ולא כך כתיב ועל לבם אכתבנה (יחזקאל לא ג), אלא אמר דוד יבא עלי מאירה אם ירד דבר לתוך מעי, אלא כשהוא מעושר, הדה הוא דכתיב ועל אוצרות המלך עזמות בן (עזריאל) [עדיאל] ועל האוצרות בשדה (בכרמים ובהרים ובמגדלים) [בערים ובכפרים ובמגדלות] [יונתן] [יהונתן] בן עוזיהו (יהיא כו כס), לפיכך משה מזוהר את ישראל עשר תעשר:

[יג] (סא) אם עלי אדמתי תזקק (איז לא נח). (סב) א"ל [הקב"ה] אויב כלום יש לך עליה אלא (סג) ארבע אמות קרקע בשעת מיתתך, ואתה אומר אם עלי אדמתי תזקק, (סד) והא עבידא דידך, ר' חייא רבה, ור' שמעון בן חלפתא, ר' חייא רבה אמר, משל לאחד שמכר מלית (סה) באיטלים, עבר אחד ראה אותה, א"ל שלי היא, א"ל התעמטף בה, אם מחזקת היא לך הרי היא לך, ואם לאו אין היא שלך, כך אמר הקב"ה לאויב, הלא את השמים ואת הארץ אני מלא (יחזקאל כג כד), ואתה אומר אם עלי אדמתי תזקק, הא עבידא דידך. ור' שמעון בן חלפתא אמר משל לאחד שהיה מוכר שפחה באשלם, עבר אחד וראה

הערות ותקונים

הוא לפנינו פה נס בפסיקתא: (נב) ברית אבות, ר"ל שהאבות כולן נתנו מעשר, כמו שמבואר להלן: (נג) נזר בני תורת אביך, וכן מובא בכ"י רומי, ותקנתו נזר בני מלוא אביך: (נד) אבות הראשונים, בפסיקתא ובגדפס מובא זה בשם רב הונא: (נה) אברהם הפריש תרומה גדולה, עיין בפסיקתא עשר תעשר הערה מ"ח: (נו) אין הברכה שורה, כ"ר פס"ד, ובבלי תענית ח' ע"ב, כ"מ מ"ב ע"א, ובגמרא שם סיים אלא דכבר בסמוי מן העין: (נז) כותי אחד, נשנה כ"ר פס"ד וסס הגי' ר' יהושע דסקלנין בשם ר' לוי אמר כותי אחד וכו', וסס הוא בשמי לוי קנה, ובפסיקתא הוא כמו לפנינו: (נח) א"ל והא אית לי מסייע, בגדפס א"ל והא אית מסייע לי, וכ"ה בכ"י רומי, ובפסיקתא נוסף א"ל והא סבאית והא לית את מסייע, ופי' הכותי אמר לו לדברך סוב יותר כי בעמך הבאת רחמי לדברי, ואם הוספת קמה הוספת נס מים, ואם יש לו י"ד היה לו להפריש מן ד': (נט) יא מהם ארבע בכורות, הוספתי כמו שהוא בפסיקתא: (ס) אמר ר' אחא בר עולא, מובא בילקוט תהלים רמז תשל"ט בשם התנחומא, והמלות „בר עולא" הוספתי, ונמלא לנכון בכ"י רומי ובפסיקתא ובגדפס ובילקוט: (סא) אם עלי אדמתי תזקק, מובא בילקוט איוב רמז תתקי"ח בשם התנחומא ובילקוט ראה רמז תתל"ב בשם הפסיקתא: (סב) א"ל הקב"ה לאויב, כן הוא בגדפס ובילקוט איוב, אולם בפסיקתא ובילקוט ראה וכו' רומי אמרו לאויב: (סג) ארבע אמות קרקע, בפסיקתא ג' אמות, וכן מובא בילקוט ראה שם בשם הפסיקתא, אך בנזר רשום „כ"ל ד' אמות" והוא הוספת בעל הילקוט בעלמו וכוון להתנחומא, ועיין גם בילקוט איוב שהביא בשם התנחומא הוספת ארבע אמות: (סד) והא עבידא דידך, בפסיקתא היא עבידא דידך, והבאיתי בהערה כ"ה בכ"י כרמלי ואקספארד ותנחומא הגדפס והא עבידא דידך, ובילקוט ראה שם היך עבידא דידך, ובילקוט איוב חסרה מלת עבידא, והכוונה וכו' היא עבידא דידך, בתמים, וכי אתה ברכת את הארץ: (סה) באשלים, עיין ערוך אשלם ערך אשלים

אותה, ואמר שלי היא, א"ל (סו) נוזף בה, אם נשמעת היא לך היא שלך, ואם לאו אינה שלך, כך אמר הקב"ה לאיוב כתיב בי הסביט לארץ ותרעד (תהלים קד ג), ואתה אומר אם עלי אדמתי תועק, הא עבירא דידך, באותה שעה אמר איוב רבון העולמים לא כך אמרתי, אלא [כלשון הזה אמרתי אם עלי אדמתי תועק], אם לא הוצאתי מעשרותיה כראוי, ויחד תלמידי יבכיון (אזינ לא נח), אם זרעתי אותה כלאים, אם כוחה אכלתי (בלא) [בלין] כסף (שס לא נט), זה מעשר שני, שנאמר ונתתה בכסף וגו' (דברים יד כט). ונפש בעליה לפחתי (אזינ לא נט), זה מעשר עני, אם לא עשיתי כן, תחת חמה יצא הרוח וגו' (שס מ). תני רבי הושעיא לימדתך תורה דרך ארץ, שורת שהיא מעלה הרוח, יפה לעוררה חמים, שורה שמעלה באושים, יפה לעוררה שעורים, מאי מעמא דכתיב תחת חמה יצא תוח ותחת שיעורה באשה. תמו דברי איוב (שס שס), [עד עכשיו] חוזר ומתנבא כמה נבואות, ואתה אומר תמו דברי איוב, אלא אמר איוב, אם לא עשיתי כן יתמו דברי ואל יהא לי פתחון פה למר לפניך בערתי הקדש מן הבית (דברים טו יג), לפיכך משה מזהיר את ישראל עשר תעשר: [יד] (סו) לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים כיום הזה לאיש יהודה וגו' (ויאל ס ו), אמר ר' יהודה בר אלעאי (סח) עבודה זרה עברה עמך ישראל בים, שנאמר ועבר בים צרה (זכריה יא), ואין צרה אלא עבודה זרה, שנאמר והמסכה צרה כחתכנס (ישעיה כח ט), והים נקרע לפניהם, הוי לך ה' הצדקה. אמר ר' יודן כתיב ויעלו בית יוסף גם הם בית אל וה' עמם (שופטים א כג), הולכים לעבוד עבודה זרה, [ואת אמר] וה' עמם, הוי לך ה' הצדקה. ר' יהודה ב"ד סימון אמר (והם) [והמה] לקחו את אשר עשה מיכת (שס יס ט), [זה] צלמניא, ואת הכהן אשר היה לו (שס), [זה] כומרא, (סט) ויבואו (אל) [על] ליש וגו' (שס), עובדין עבודה זרה והיא מצלחת בידיהן, ולא עוד אלא שנמלו ממנו והקריבו לע"ו, שנאמר ולחמי אשר נתתי לך סולת ושמן ורפש האכלתיך ונתתיהו לפניהם לריח ניחוח ויהי נאם ה' (יחזקאל טו יט), (ע) מהו ויהי, אמר ר' יודן כמה דאת אמר ויהי לסחר ואעפ"י וסנך לא מונע מפיהם (מנחם ט), הוי לך ה' הצדקה:

[מו] [לך] ה' הצדקה, (עא) אמר ר' אלעזר חנניה מישאל ועזריה בכבשן האש אמרו הפסוק הזה, (עב) את מוצא כיון שעלו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש נתכנסו כל מלכי אומות העולם, הה"ד ומתכבשין אחשרדפניא סגניא ופחותא והדברי מלכא חזין לגבריא וגו' (ויאל ג כו), והיו כל אומות העולם אומרים להם הייתם יודעים שיש כח באלהיכם לעשות לכם כל הנסים הללו, ונרמסתם לו להחריב את ביתו ולהגלות את בניו, והיו כל אוה"ע מרקקין לפניהם, עד שעשאו גוש של רוק, והיה חנניה מישאל

הערות ותקונים

אמלים, וזערך מלין בנוספות דר רי"ט, כי אסלו ואמלס שתיין בחסרון הק"ף, וכיה המלה היונית αταλυσας ע"ט: (סו) נוזף, ענין גערה, וינער זו אכין, ת"ל ומך ביה אטויה: (סו) לך ה' הצדקה, מנא בילקוט שופטים רמז ע"ד בשם התנחומא, ובתנחומא הגדפס (ראש לוח פ"א) אמר ר' יהודה ב"ד אלעזר ז"ל אמר ר' יהודה בר אלעאי ועיין בפסיקתא בהערה ס"ג: (סח) ע"ז עברו עם ישראל בים, עיין סנהדרין ק"ג ע"ב, ועבר בים צרה א"ל יהודה זה פסלו של מיכה פרש"י מיכה עשה פסל והניצלו עמו כשעברו ישראל הים: (טז) ויבואו על ליש, וז"ל בפסיקתא, והעירותי שם בהערה ס"ה שגריף להוסיף, וזו פמיאלס" כמו שהיא בתנחומא הגדפס פ' ראש ופ' כי תשא בפסוק ויתן אל משה בכלותו, וגם בפסיקתא חסר, וגמלא לנכון כז"ל כרמולי וכן בפסיקתא כ"י אקספארד ותוצא בערוך ערך פמים, בשם [למדנו כי] תשא ויבואו ליש וזו פמיאלס, ועיין במוספס"ס, ועיין תפלות הארץ דף ק"ז ע"ב: (ע) מהו ויהי אמר ר' יודן כמה דלת אמר ויהי למחר, כ"ה גם בפסיקתא ובגדפס גם בילקוט שופטים רמז ע"ד בשם התנחומא, ולא נרשם מקום המקדש הים, כי באמת אינו בכל כ"ד ספרי קדש, ובפסיקתא כ"י כרמולי הג' ויהי ממחרת, ובתנחומא הגדפס פ' כי תשא מהו וירר למחר [ז"ל מהו ויהי למחר] כמד"ל והיה כזה יום מחר (ישעיה ט יט), ולדעתי המלות, "כמה דלת אמר" הוסיף המעתיק הראשון באשר חשב כי ויהי למחר הוא לשון הכתוב, ובאמת הכוונה כך, מהו ויהי, והתשובה ויהי למחר, אע"פ שנקלו מן המן והקריבו לעגל בכל זאת ירד המן גם למחר, כמו שתרשם סעד לדברי מרש"י פ"י יחזקאל (סו יט) ולחמיו אשר נתתי לך וגו' יום שעשאו את העגל ירד להם המן, ונתנו ממנו לפני העגל, ואעפ"י ויהי ביום מחר ולא פסק, ופסוק בספר עזרא (נחמיה פ יט יט) אף כי עשו להם עגל מסכה וגו', ואתה ברחמיך הרבים לא עונתה וגו', ומקל לא מנעת מפיהם כדיו הוא למונעם מהם ולא מנעת, אף כן ויהי"ה היה להם ולא פסק מליד ליום מחר, כך דרש רבי תנחומא, עכ"ל: (עא) אמר ר' אלעזר, כל התאמר עד ואתה סגנינו סוספסי, וגמלא בפסיקתא (דף ז"ט ע"א) וכן בגדפס (לוח פ"א): (עב) את מוצא כו' ואומרים לך ה' הצדקה, עיין סנהדרין דף ז"ט ע"א:

ועזריה מגביהין את פניהן כלפי מעלה, ואומרים לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים. אמר ר' יהושע (עג) בר נחמיה לך ה' הצדקה צידוק הדין הוא, ולנו בושת הפנים, שאנו מכביעין לפניך כמה פעמים ואתה סובלינו: (עד) תני בשם ר' חנינא בנוהג שבעולם אדם אם יש לו שדה אחת, (עה) והוא נותנה לשליש ולרביע, אבל חקב"ה אינו כן, משיב הרוח, ומעלה עננים, ומוריד גשמים, ומפריח טללים, ומגדל צמחים, ומדשן פירות, ולא אמר להפריש אלא אחד מעשרה, לפיכך משה מזהיר את ישראל עשר תעשר: [מז] (עו) [עושר תעשר] מה כתיב למעלה מן הענין, לא תאכלו כל נבלה וגו' (דברים יד כג), (עז) ר' עזריה ור' יונתן בן חני ור' יצחק בר מריון בשם רבי יוסי בר"ה אמרו, האוכל פירותיו וטבלים, כאילו אוכל נבילות וטריפות, מה טעם לא תאכלו כל נבלה [עשר תעשר], (עח) רבי אבא ורב הונא בשם רב אמרו האוכל פירותיו וטבלים (עט) למעשר עני חייב מיתה. אמר ר' יצחק בשלשה מקומות כתיב לא תבשל גדי בחלב אמו, אחד לעניינו, ואחד (פ) לענין תורה, ואחד לענין מעשרות, לעניינו מהו אומר, ראשית בכורי אדמתך וגו' [לא תבשל גדי בחלב אמו] (שם כג יט), מה כתיב אחריו, הנה אנכי שולח מלאך לפניך וגו' (שם כג כ), ולענין תורה, [ראשית] [בכורי] אדמתך וגו' לא תבשל גדי בחלב אמו (שם לו ט), מה כתיב אחריו ויאמר ה' אל משה כתב לך וגו' (שם כג כו), (פא) [א"ל הקב"ה למשה משה עד דסגדלא ברגלך (פב) כבוש כופה, מלא תבשל גדי בחלב אמו כתב לך את הדברים האלה], ולענין מעשרות, מה כתיב לעיל, לא תאכלו כל נבלה [וגו'] לא תבשל גדי בחלב אמו (דברים יד כג), וכתיב בתריה עשר תעשר. (פג) אמר הקב"ה אל תגרמו לי לבשל גדיים בחלב אמותם עד שהן בחלב אימותם, שאם אין אתם מוציאין מעשר כראוי, רוח אחד של קדים אני מוציא ומשדפתן, כמה דאת אמר ושדפה לפני קמה (מ"ד טו כו):

[יז] (פד) עשר תעשר. עשר בשביל שתתעשר עד שלא תתחר, וזכרנו

הערות ותקונים

(עג) ז"ר נחמיה, כ"ה בפסיקתא לפנינו, ובכ"י כרמולי בן חנניה, ובגדפס חסרים המלת אמר ר' יהושע בר נחמיה: (עד) תני בשם ר' חנינא, בפסיקתא תנו בשם ר' נחמיה, וכן מובא בילקוט ראה בשם הפסיקתא, ובגדפס חניא בשם ר' חייא, ובפסיקתא כ"י כרמולי הגי' בשם ר' אשעיא: (עה) והוא נוהג, פ' לארים: (עו) עשר תעשר מה כתיב למעלה, מובא בילקוט ראה רמז תתל"ב בשם הפסיקתא, אך הפס הסדר, כי בקדים את המאמר הזה כדבש הרמז, והמאמרים האחרים הקודמים לו אחרונים ישנו: (עז) ר' עזריה, עיין בפסיקתא ובהערה ע"ב שם: (עח) ר' אבא ור' הונא בשם רב, בפסיקתא רבה ור' הונא, בש"ר ז"ל כמו לפנינו, ובפסיקתא בכ"י אקספארד ובכ"י כרמולי הגי' ר' אבא בר הונא בשם רב, ובתנחומא בגדפס ר' אבין בר רב הונא בשם ר' אבא, והמאמר נשנה בירושלמי קידושין פ"ב ה"ט, וגם הגי' אמר ר' נא בר הונא בשם רב, גם מובא המאמר במדרש איכה פ' גלתה יהודה, וזה הגי' ר' יצני ורב הונא: (עט) למעשר עני, עיין פסיקתא הערה ע"ד: (פ) לענין תורה, המאמר הזה סתום והלוי מובן, ואולם דברי הורה עניים במקום ענין, ועשירים במקום אחר, עיין בפסיקתא רבתי פסקא עשר תעשר. ד"ל עשר תעשר גבי מקומות כתיב לא תבשל, הראשון לענין בשר בחלב, והשני למה, אלא כשנא הקב"ה ליתן תורה התחילו מלאכי השרת כו' מה אנוס כי תזכרנו, וגו', תנה הודך על השמים, אמר ר' אחא כו', אמר להם הקב"ה חיונו הנמול בישראל מקיים יותר מכס, ואלא מצית הספר, אף ה"ה לו לאכול בשר בחלב איפשר לו לאכול חלב, עד שירחץ ידיו מן הבשר, ואח"כ כשנשאתם אלל אברהם, הביא לפניכם בשר בחלב כלחת ואכלתם, שנאמר ויקח תמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה ויתן לפניכם והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו, וכיון שאלקם הקב"ה בתשובה הזה, אמר הקב"ה למשה עד ששבע פמים כתוב לך את הדברים האלה, לך כתיב לא תבשל גדי בחלב אמו, ויאמר ה' אל משה כתב לך את הדברים האלה. ומעשה יאל כאור טובה זדקת המאמר הזה, וזה שסיים עד דסגדלא ברגלך כו', ר"ל עתה הוא שעת הכושר לקבלת התורה, כי המלאכים לא מלאו מענה על שאלו בשר בחלב אלל אברהם, ועיין מדרש שוחר טוב מזמור ח', הלא כשירדת אלל אברהם אכלתם בשר בחלב כו', בואתה עשה אמר הקב"ה למשה כתב לך את הדברים האלה עד שאין להם מענה ותשובה: (פא) א"ל הקב"ה, הוספתי כמו שהוא בפסיקתא, וחסר גם בגדפס ובכ"י רומי: (פב) כנוס כופה, כן הוא בפסיקתא לפנינו, ובכ"י כרמולי כניס כופה, והיותו נכון כמו שהוא בילקוט ראה בשם הפסיקתא דרום כנוס, והוא המשל השגור בפי המדרשים, ופירושו צדוד שהמגלה ברגלך דרום הקוים, וכן בז"ר פמ"ד עד דסגדלא ברגלך דרום כנוס, ובתנחומא בגדפס חסר זה, עיין הערה פ"א: (פג) אמר הקב"ה, עיין רש"י דברים מ"ד כ"ב: (פד) עשר תעשר. מובא בילקוט ראה רמז תתל"ג בשם הפסיקתא, וכן

(פה) רמז (פו) למפרשי ימים, להוציא אחד מעשרה לעמילי תורה. תבואת זרעך הוציא השדה (דברים יד כג), (פו) אם זכיתם אתם יוצאים לזרוע שדה, ואם לאו סוף שהיוצא השדה מתנרה בכך, זה עשו, שנאמר (פה) (ויבא עשו מן השדה) [איש יודע ציד איש שדה] (בראשית כה טו): ד"א תבואת זרעך. זכיתם סופך נפיק להקלך, (פס) וחמי עלמא צריך מטר, ותתפלל ותענה, ואם לאו סוף ששנאי ישראל יוצאין לקבור בניהם בשדה: שנה שנה (דברים יד כג). (צ) אין מעשרין משנה לחבירתה, דברי ר' עקיבא. ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירושך (שם שם טו). אם זכיתם דגנך, ואם לאו דגני, שנאמר לכן אשוב ולקחתי דגני בעתו (הושע כ ט), זכיתם תירושך, ואם לאו תירושך, (צא) [שנאמר ותירושך במועדו (שם טז)]. אמר ריש לקיש [אמר הקב"ה] אני אמרתי לך שתהא מוציא מעשרותיך מן המובחר, הא כיצד בא בן לוי אצלך, אם נתת לו מן המובחר, אף אני אתן לך מן המובחר, שנאמר יפתח ה' לך את אוצרו המשוב (דברים כח יג), אם נתת לו (צב) מן החפוריות, ומן הקיסניות, יש לי ליתן לך כמותו, שנאמר יתן ה' את מטר ארצך אבק ועפר וגו' (שם שם כד): ובא הלוי כי אין לו חלק ונהלה וגו' (דברים יד כט). (צג) ר' יהודה ב"ר סימון אמר, (צד) אמר הקב"ה (צח) אתה יש לך ארבעה בני בתים ואני יש לי ארבעה בני בנים, ושמתם בהנך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך (שם טו יד), שלך, והלוי והגר והיתום והאלמנה (שם), שלי, וכולם בפסוק אחד. (צו) אם אתה משמח את שלי, בימים טובים שנתית לך, אף אני משמח את שלך, בבית הבחירה, שנאמר והביאותים אל הר קדשי ושמתים בבית תפלתי וגו' (ישעיה נ ט):

חסלת פרשת ראה

הוספה לפרשת ראה על פי כתב יד ה' מאקספארד.

[א] עשר תעשר. אמר משה רבונו של עולם מכאן מוציאין מעשר, א"ל הקב"ה כי שאל נא לדור רישון וכוונן לחקר אבותם וגו', הלא הם יורוך ואמרו לך וגו' (ויקרא כח י), כיצד אדם שת אנש (ה"א א ה). מאדם ועד נח עשרה דורות, ולקחתי את העשירי, ומנה ועד אברהם עשרה דורות, ולקחתי את העשירי שהוא אברהם, ולכך כתיב הלא הם יורוך ויאמרו לך להוציא אחד מעשרה: שנה בשנה (דברים יו כ). אם הוצאת מעשר בשנה זו, אתה זוכה לשנה אחרת, אמר רבי אבא בר כהנא קשה של מעשרות בכל התורה, כתיב לא תנסו את ה' אלהיכם (דברים י טו), ובמעשרות כתיב [הביאו את כל המעשר וגו'] ובתנאי נא בזאת וגו' (מלאכי ג י) ומי בחן המעשרות, דורו של חזקיהו, שנאמר וידרוש יחזקיהו (המלך) [וגו'] על הערמות, ויאמר [אליו] עזריהו הכהן הראש לבית צדוק [וגו'] אמר (ושתה) [ושבוע] והותר וגו' למה כי [ה'] ברכ' [ה'] את עמו (ה"א לא ט י), אמר

הערות ותקונים

וכן מובא במנחת המאור סימן קצ"ב בשם הפסיקתא: (פה) רמז למפרשי ימים, וכ"ה ככ"י רומי וזנדפס, אבל בפסיקתא טספ, "אמר הקב"ה עשר את שלי ואני מעשר את שלך, אמר ר' אבא בר רבא למפרשי ה"ס". ובהערה ע"ס בפסיקתא תתקני שז"ל בפסיקתא אמר ר' אבא בר כהנא: (פו) למפרשי ה"ס, בפסיקתא נוסף, "לפרגמוסין" והעירות שם שז"ל לפרגמוסין, ועיין בביאור המלה בפסקא החדש הערה ל"ד: (פו) אם זכיתם סוף אתם יולאין, בחסות תענית דף ס' ע"א הביא את הדרש הזה בשם ר' נהן האופנהאל, וזה פלא, וכן התעורר על זה הגאון הרי"ם שם בהנהגותיו: (פה) ויבא עשו מן השדה, וכן מובא בכ"י רומי, וזה שינוי, כי מקרא כתיב ויבא יעקב מן השדה (בראשית ל טו), והקניתי כמו שמוצא בפסיקתא, וזנדפס מוצא הכתוב וילך עשו השדה ללוד ליד (בראשית כו ט): (פס) וחמי עלמא, זנדפס נס ככ"י ספרי נכרדה המלה והייתה לשתי מלות עלימה, גם פעוט שם והספלא במקום ומתפלל: (צ) אין מעשרין משנה לחבירתה, עיין ספרי ראה פסקא עשר תעשר, ועיין ר"ה י"ב ע"ב, וזמנה חרומות פ"א מ"ה: (צא) שנאמר ותירושך במועדו, הוספתי, וכן הוא בפסיקתא: (צב) מן החפוריות, פ"י חזית ושחת, ומוצא בערוך בשם הפסיקתא: (צג) ר' יהודה בר סימון, כן הוא נס זנדפס וככ"י רומי, ופסיקתא אמר ר' לוליוס דרומיה בשם ר' יודה בר סימון: (צד) אמר הקב"ה, ר"ל ישראל: (צה) אתה יש לך, זנדפס נסעו את יס לך: (צו) אם אתה משמח את שלי, בפסיקתא קאח בהרצנה דברים, אמר הקב"ה אני אמרתי משמח את שלך שלי בימים טובים אשר נחתי לך, אם עשית כך, אף אני משמח את שלך ואני שלי, אלו ואלו אתי תמיד נסמח בבית הבחירה שנאמר והביאותים וגו':

הקב"ה בעולם הזה דור אחד ברכתי, אבל לעתיד לבא לעולם הבא אני מברך את ישראל, שנאמר עוד יאמרו [את] הדבר הזה (בשר ה' ובירושלים ובכל ערי יהודה) [בארץ] יהודה ובעריה בשווי את שבותם] יברכך ה' נוח (קדש) צדק הר הקדש (וימס לא עב):

חסלת הוספה לפרשת ראה

פרשת שופטים

[א] שפטים ושופטים וגו' (דברים כו יט). (א) זש"ה מגיד דבריו לעקב חקיו ומשפטי ישראל (ספרים קמו יט), דבריו אלו דברי תורה, חקיו אלו המדרשות, ומשפטי אלו הדינים [לישראל], לא נתן הקב"ה את התורה ואת הדינים אלא לישראל בלבד, ומנין אתה דמד שישראל וגוי עובר כוכבים שיש להם עסק זה עם זה, שנאמר לישראל לומר לגוי, לך עמי (ב) לערכאות שלכם, שהוא עובר בלאו, שנאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים כל ידעום (ספ ספ כ), והלא אוה"ע נצטוו על הדינים, שהוא אחת משבע מצוות בני נח, ומהו ומשפטים כל ידעום, אילו דקדוקי הדין, שכך שנינו (ג) מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים, ובני נח נהרגין בעד אחד, ובדיין אחד, ושלא בדתראה, מה שאין בן בישראל, (ד) לפי שדיני ממונות בשלשה, ודיני נפשות בעשרים ושלשה, ובתיב לא יקום עד אחד באיש וגו', על פי שני עדים וגו' (דברים יט טו), וצריכין הדישה וחקירה, (ה) כיצד בודקין את העדים, מכניסין אותן ומאיימין עליהן, (ו) ועוד היו בודקין אותן בשבע חקירות, (ז) באיוו שבו, באיוו שנה, באיוו חודש, בכמה בחודש, באיוו יום, באיוו מקום, (ח) התריעם בו, וכך אתה מוצא בפרנסי ישראל, שלא נשתבחו אלא על ידי הדין, בשמואל כתיב והלך מדי שנת בשנה וסבב בית אל וגו' ושפט את ישראל וגו' (ש"א י טו), ואף דוד לא נשתבח אלא על ידי הדין, שנאמר ויהי (דוד) עשה משפט וצדקה לכל עמו (ש"א יח יד):

[ב] ואת יהושפט כיון שהחזיק במלכות, לא נתעסק בעסקי מלכות, (ט) ולא בכבוד, אלא בעסקי הדין, שנאמר [וימלך יהושפט וגו'] ויתחזק על ישראל (דברים יח ט). מהו [ויתחזק], שנתחזק וסינה את הדינים, ואומר ויגבה לבו בדרכי ה' ועוד הסיר את הכמות ואת האשרים מיהודה (ספ ספ ו), וכי נמות הרוח היתה בו, שהוא אומר ויגבה לבו, אלא שמינה עליהם את הדינים היוצעים ללכת בדרכי ה', ושמו דרך ה', (י) ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים, כי לא לאדם תשפטו כי לה' ועמכם בדבר (המשפט) [משפט], ועתה יהי פחד ה' עליכם, שמרו ועשו, כי אין עם ה' אלהינו עולה ומשוו פנים ומקח שוחד (דברים יט ו), ומה משה רבינו שלא נצטווה על הדינים, אלא אמר לו יתרו ואתה תחזה מכל העם וגו' (שמות יח כה), הושיב סנהדרין לישראל, אנו שהרי נצמיינו בתורה שופטים ושופרים תתן לך על אדת כמה וכמה, ומניין שהושיב משה סנהדרין, שנאמר ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל וגו' (שמות יח כה), ואף ירושלים לא נשתבחה אלא על ידי הדין, שנאמר ויצא לך שם בגוים (ביופך) [ביופך] (יחזקאל מו יד), ואיוו הוא הידור, זה הדין, שנאמר ודל לא תהדר בריבו (שמות כג ג),

הערות ותקונים

(א) זש"ה מגיד דבריו לעקב. מוצא בילקוט חסידים רמז תתס"ח בשם התנחומא: (ב) ערכאות, ס"י מקום ועל הסופרים, עיין ערוך ערך ערכאות: (ג) מעשה ובדק בן זכאי, משנה סנהדרין דף מ' ע"א, ור"ע מעשה ר"ה עדים מעידים על אחד שהרג את הנפש תחת התאנה, ובדק רבן יוחנן בן זכאי את ספרים חס עוקלי התאנה היו דקים או נסים אולי יבואו ליד הכתשע ויבטל את עדותן: (ד) לפי שדיני ממונות בשלשה, משנה סנהדרין דף ל"ב ע"א: (ה) כיצד בודקין את העדים כו', ומאיימין עליהם, משנה סנהדרין דף ל"ז ע"א: (ו) ועוד היו בודקין אותן בשבע חקירות, משנה סנהדרין מ' ע"א: (ז) באיוו שבו, עיין במשנה שם ובפירוש: (ח) התריעם בו, בגדלם (אות ח) נוסף, כדלמדין במס' סנהדרין, ודלמדין כי גם בכ"י רומי כתוב "כך אמר" במס' סנהדרין, ובכ"י רח"ס "כך אמרו במס' סנהדרין", וגם בכ"י ספריו "כדלמדין" במס' סנהדרין, וכן הוא בדפוס ראשון דפוס קאמפאטניא, וכו' במשנה סנהדרין דף מ' ע"א: (ט) ולא בכבוד, בגדלם לא נצטוו ולא בכבוד ולא בדבר אחר: (י) ויאמר אל הסופרים ראו וגו', בגדלם נצטוו ואומר לדין ראו כי המשפט נלחם הוא, ויש להניח שם כמו שלפנינו בכ"י כאשר כתוב ביהושפט דה"ה